

za strogo presojo glasovnih pravil.« Razumljivo, da kar velja za germanista in romanista, velja tudi za slavista.

Kot sem spredaj omenil, je **advokat** dr. Henrik Tuma že leta 1929 opozoril na delo Meyer-Lübkeja, ta pa je takrat objavljaval izsledke svojega delovanja vsaj že deset let. Ali nismo pri nas v zakasnitvi za kakega pol stoletja?

Po vsem tem so bo moglo o naših starih imenih razpravljati in jih dokončno etimološko razčistiti takrat, ko bomo imeli nekaj naših mlajših jezikoslovcev, arheologov in zgodovinarjev specializiranih na zapadnih univerzah tudi v študiju keltskih narečij in keltske zgodovine po današnjem stanju teh znanosti, kajti te so se prav v zadnjih desetletjih razvile v tujini do visoke stopnje.

Bralec naj mi oprostí, če sem v tem spisu povedal nekaj več iz svojega življenja. Moral sem to zapisati, če sem hotel pokazati, da ne smejo biti vrata za razglabljanje o gorskih imenih odprta samo jezikoslovcem. Nujno je potrebno, da osvetlimo zibelko rojstva imena z vseh strani, če naj dosežemo najvišjo stopnjo pravilnosti. Preozkosrčno naziranje slavista-etimologa privede lahko do nepravilnih sklepov. Mogel bi navesti precej takih primerov, toda o njih bodo prej ali slej pisali poklicni strokovnjaki. Samo o enem imenu pa le moram spregovoriti, to je o gorskem imenu Kuk, o katerem sem že ponovno pisal. V spredaj omenjeni jezikovni reviji, torej v glasniku za jezikovno pravilnost, je navedel slavist-etimolog: »Kuk je staro slovensko ime.«

Pred 80 leti je Trstenjak zapisal podobno: »Kuk je staro slovensko ime, kajti beseda kuk je staroslovenska in pomeni »Étwas Spitziges.« Potem, ko me je na ta zapis opozoril prof. Wester, sem oblézel vse vrhove in kraje, za katere sem vedel, da imajo ime iz osnóve kuk ali kok, nisem pa našel med njimi koničastega vrha. Najbliže bi bil konici morda Kuk nad planino Govnjač, a tudi ta je le zaobljena kopa. Ponekod se ime ne drži niti ne vrha, temveč samo njegovega pobočja ali celo vznožja, včasih tudi kraja. Redno so okrog takega imena razmere take, da so bile primerne za prvobitno železarstvo s pečmi na veter, ponekod so poleg njih celo odkrili sledove prvobitnega železarjenja ali pa je tam teklo železarstva še v srednjem veku.

Ing. dr. Grampovčan je kot jezikoslovec ugotovil: cok (dolgi o se izgovori kot v angleški besedi raw) pomeni keltsko: pēči, taliti, kuhati, vreti pa tudi pripravljati hrano.¹⁰⁾

¹⁰⁾ An English – Cornish Dictionary, Edited by R. Morton Nance, printed for the Federation of old Cornwall Societies by Worden (Printers) LTD, Marazion 1952.

Tega »starega slovenskega gorskega imena«, kot ga ugotavlja slavist-etimolog v svoji strokovni reviji, pa ne najdemo samo v Sloveniji, dosti ga je po zapadnih predelih vse Jugoslavije in tudi po vsej Evropi. Po vsej Evropi ga vendar nismo mogli razširiti Slovenci!

Pripominjam pa, da obstoji nekaj besed iz osnove kuk in pa kok, ki so v zvezi z rudarstvom ali pa železarstvom. Besede so iz iste osnove in iz istega tehničnega področja kot pri gorskem imenu Kuk in Kok. Npr. beseda »kukula«, to je vrhnje oblačilo s kapuco, ki so ga nosili Kelti in kasneje v srednjem veku rudarji po vsej Evropi. Zanimivo je, da vidimo takega rudarja s kukulo na tistem koščku slike sv. Krištofa na cerkvi sv. Janeza v Bohinju, ki so ga pred leti odpraskali, da so odkrili pod sedanjo sliko prvotno staro sliko.

Druga taka beseda je mednarodna strokovna beseda »kokila«, ki pomeni posodo, v katero vli-vajo raztopljeno železo iz peč v železarnah.

Torej tudi taki izrazi utegnejo potrjevati mojo domnevo.

ŠTIRJE SRČNI MOŽJE

(Nadaljevanje)

Franc Ceklin

III.

Luka Korošec

(1747–1827)

Priimek Korošec, ki ga je nosil prvi triglavski pristopnik Luka, je v Bohinju slediti tja v konec srednjega veka.

Med 20 kosezi (»Edlinger«), ki so zadnja leta 15. stoletja prebivali v bohinjkih naseljih pod radovljiško gosposko, je kot zadnji omenjen Jurij Korošec (Jury Carrassitz). (Urbar radovljiškega gospostva iz l. 1498, stran 93 in 94. Državni arhiv LRS).

Najnovejši izsledki in dognanja na temelju primerjalne uporabe obstoječih listinskih virov, hišnih imen in starih bohinjkih priimkov so pokazali, da je kosez Jurij Korošec in še osem drugih svobodnjakov sedelo na svojih koseščinah na radovljiškem delu Srednje vasi na obeh straneh hudourniške Ribnice. (Spočetka manjši in mlajši

del te vasi je bil podložen briksensko-blejskemu gospostvu). Ostalih 11 kosezov je prebivalo v starodavnem naselju pod Studorom. Mejniki obseže prastare skupne posesti studorskih in srenjskih kosezov so bili postavljeni na najvišjih bohinskih gorah v neposredni bližini Triglava.

Med 17 bohinskimi kosezi (»Edlinger in der Wachain«) v radovljiškem urbarju iz leta 1579, str. 334–337, (Državni arhiv LRS), ni več priimka Korošec, pač pa je pri kosezu Gregorju Žvanu omenjeno, da ima ta poleg svoje posedovane koseščine tudi koseščino (in rovt), ki je bila poprej Koroščeva (Khärner gewesen).

V starejših urbarjih blejskega gospostva, iz 15. in 16. stoletja, ki so shranjeni v Briksenu, Korošcev ni najti. (Podatek dr. Milka Kosa).

Toda takoj za Andrejem Korošcem (naslednikom Lenarta) in Pavlom Korošcem, ki se pojavita v Češnjici na pragu 17. stoletja (Blejski urbar iz l. 1602, str. 329, Državni arhiv Bozen, Italija. — Podatek dr. M. Kosa) in ki sta kot edina Korošca vpisana tudi v naslednjih dveh blejskih urbarjih, iz l. 1615 in 1635, (Škofjeloški arhiv Briksen — podatek dr. Milka Kosa), pa množica Korošcev kar preplavi koprivniško planoto.

Po podatkih v župnijskih matrikah Srednja vas v Bohinju (Skofijski arhiv, Ljubljana) je bilo v dobrih 70 letih 17. stoletja (od l. 1628 do 1699):

V naselju	Zakonskih parov	Rojenih oseb moškega spola	Rojenih oseb ženskega spola	Rojenih skupno
Koprivnik	35	69	71	140
Gorjuše	7	14	13	27
Jereka	1	2	1	3
Češnjica	4	5	6	11
Stara Fužina	1	—	1	1
V neugotov. krajih	6	2	4	6
Skupaj oseb	54	92	96	188

s priimkom Korošec.

Dalje: v prvi polovici 18. stoletja (1700–1750) je bilo v vsem Bohinju rojenih 182 otrok s priimkom Korošec.

Ob ljudskem štetju po ukazu cesarice Marije Terezije leta 1754 je bilo v Bohinju 23 družin s priimkom Korošec, od teh na Koprivniku kar 17, na sosednjih Gorjušah 4, dve pa v Češnjici.

In še: prvi triglavski pristopnik Luka je bil ob svoji prvi poroki (l. 1770) že sedemdeseti (moški) Korošec, ki je od začetka 18. stoletja dotlej stopil v zakonske »ojnice«; vsak od njih, seve, s trdnim namenom, da še pomnoži Korošce.

Pot k razlagi teh presenetljivo visokih števil v primerjavi s poprejšnjo »sušo« Korošcev drži k bohinskemu fužinarstvu in rudarstvu.

»Nimamo še podrobnih študij, ki bi razodele, kako je bilo glede izvora naših starih rudarjev, fužinarjev ter oglarjev in tovornikov. Navaja se, da jih je obilo prišlo od drugod, da so prišli od furlanske in italijanske strani, zlasti fužinarji. Viri navajajo, da jih je prišlo s Koroškega. npr. v Bohinj, kjer tudi pogosti priimek Korošec (Češnjica, Koprivnik) počita, da se to poročilo ujema z demografskimi sledovi.« (Dr. Anton Melik: Planine v Julijskih Alpah, 1950, str. 76). Melik nadaljuje (istotam, stran 78): »Že iz dosedaj znanega pa se razvidi, da je marsikje prav fužinarstvo z rudarstvom pripomoglo k nastajanju novih vasi, a po opustitvi fužinarsko-rudarskega gospodarjenja k prehodu na kmetijsko-živinorejsko gospodarstvo s poudarkom na izkoriščanju novih planin ali pa vsaj novih gorskih travnikov. — Koprivnik je nastal na področju stare planine, ki jo je imela v višinah med 970 m in 1100 m stara vas Češnjica, nemara pa so se na planini za trajno naselili zaradi rudarstva. Gorjuše so na podoben način nastale na področju stare planine, ki jo je imela vas Nomenj.« In dalje: »A tudi, če se izkaže, da... so se posamezniki za trajno naselili na Koprivniku ter na Gorjušah in v Podjelju že pred razmahom rudarstva in oglarstva, smemo za trdno računati, da se je prebivalstvo v teh vaseh močno zgostilo šele v rudarski dobi. — Da sta vasi Koprivnik in Gorjuše zelo kasno nastali, je docela izven dvoma.« (istotam, str. 79). K temu naj dodamo, da v omenjenem blejskem urbarju iz l. 1602, ki na straneh od 253 do 381 zajema podložne kmete in kajžarje v vaseh: Bistrica, Nemški rovt, Savica, Polje, Brod, Srednja vas, Češnjica, Nomenj, Bitnje in Laški rovt — Koprivnik in Gorjuše nista omenjena.

S tem pa ni rečeno, da Koprivnika tedaj še ni bilo, zakaj vsi podložniki s področja stare češenske srenje (Češnjica, Jereka, Podjelje in Koprivnik) so v odstavku »Kherschdorf, v zeschnitze« (na straneh od 329–362) zajeti skupno, pod imenom matične vasi.

Obstoj vasi Koprivnik v 16. stoletju je izpričan v urbarju radovljiškega gospostva iz l. 1579, v katerem je (na strani 325) med mejnim opisom področja nomenjske soseske (na Nomenju je imela Radovljica dve kmetiji), omenjena tudi »vas Koprivnik« (Dorf Kapriunikg).

Po tem splošnem in številčnem pregledu Korošcev in po ugotovitvah o času nastanka koprivniške vasi preidimo k Lukinim prednikom.

Teden dni pred kresom lakotnega in kužnega leta 1629 (Valvasor) je žena Marina rodila Mihaelu Korošču na Koprivniku sinčka Janeza, Lukinega pradedu. (Glej članek F. Ceklin, »Čigava noga je prva stopila na teme Vélikega Triglava«, Planinski Vestnik 1957, str. 315). Janezov boter je bil Jurij Jeklar, ded Luke Jeklarja s Koprivnika št. 12, imetnika lastne kmetije (»ein eigenthumb«), nekdanje lastnine srednjeveškega svobodnjaka. (Blejski urbar iz l. 1749, stran 744).

32-letni Janez se je oženil v predpustu 1661. leta. Vzel je Marino, hčer Janeza in vnukinjo »češenjskega« Simona Kosa iz Jereke. (Prva triglavska pristopnika Luka in Matevž sta si bila v daljnem sorodstvu. Marina je bila namreč sestrična Janeza Kosa, Matevževega deda).

Minevala so desetletja. Z njimi so šla čez koprivniške rovtne vedra poletja in trde zime.

V Jurjevčevi kamri je leto za letom odmeval nov otroški jok. V 22 letih bi se Janezu in Marini nabralo deset otrok, da niso štirje umrli že v detinskih dneh. Ostali — tri dekleta in trije fantje — so se pretokli skozi pogubne otroške bolezni. Zadnja, desetnica Neža, ki je prišla na svet v januarju 1684, prav v času strahovitega mraza nad Evropo, se je kasneje poročila z domačinom Dijakom. Deset let starejša sestra Marina se je omožila v Podjelje, najstarejša, Marjeta, pa na Gorjuše. Gregor, srednji izmed živčih fantov, si je izbral nevesto na nekdanji svobodnjaški kmetiji — sestri omenjenega Luke Jeklarja. Kasneje je gospodaril pri Gregelču na Koprivniku, (hišna številka 29).

Ostala dva, Janez in Jakob, sta si nekdanjo veliko »Jurjevčev« hiša razdelila.

Po pripovedovanju sedanjega Zgornjega Jurjevca, Valentina Dijaka (l. 1953), je po ustnem izročilu stala nekdanja Jurjevčeva hiša nekoliko niže od sedanje, zidane. Stala je tako, da sta s sedanjo hišo Spodnjega Jurjevca (h. št. 46) tvorili eno samo, nekaj dvojček, sicer z dvema »hišama«, a z eno samo hišno številko (31).⁴ Med njima so bile samo »planke«. Hlev je bil zidan. Sedanje Zgornje Jurjevčevno hišo je sezidal — tako so pravili Dijaku — ded Lovrenca Korošca. (Slednji še živi na Bohinjski Bistrici). Imenovani Dijak je hišo s kmetijo vred kupil od prezadolženega Lovrenčevega očeta l. 1898.

Najstarejši, Janez, ki se je leta 1700 poročil z Uršo Smukavc iz Podjelja, se je udomil na »spodnjo« stran hiše. Sin Jurij mu je umrl že po treh letih. Edinka Marija se je kot »domišarica« l. 1739 poročila z Gašperjem Koroščem, Bavančovim iz

Češnjice št. 50. Njuni potomci so bili »ta mali Jurjevci«. Rod se je držal skoraj sto let.

Vpogled v jožefinski kataster bi dal odgovor, kolikšen del velikega Jurjevčevega grunta je pripadal Janezu.

Janezov brat Jakob — Lukin ded — se je ukoženil na »zgornjo« stran. Šele 20 let star se je l. 1693 oženil z Nežo, hčerjo Antona Langusa iz Podjelja. Rodila mu je šest otrok — štiri fante in dva dekliča. Najmlajša, Ana in Luka, sta umrli že v otroških letih, ostali so šli v vrh. Za Uršulo se je kmalu oženil tudi brat Matevž. Otrok ni imel. Tudi Jakobu, najstarejšemu Jakobovemu sinu, ni bilo dano, da bi kdaj pestoval svoj zarod, ker v vseh 18 letih zakona s Špelo Stare, ki mu je umrla l. 1748, ni dočakal svojih potomcev. Šele četrtemu otroku Jakobu in Neže, Tomažu, je bilo usojeno, da bo pognal mladike Jurjevčevega rodu.

Tomaž je bil rojen 14. decembra 1708. Osemindvajsetleten se je 11. februarja 1736 poročil z Marijo, hčerjo Urbana in Helene Jeklar s Koprivnika. Marija — med petimi otroki najstarejša — je bila rojena 4. junija 1709. Oče Urban je bil bratranec že večkrat omenjenega lastnika stare svobodnjaške kmetije, Luke Jeklarja.

Trdoživemu dedu Jakobu je bilo dano, da je pestoval kopico vnukov — vseh osem Tomaževih in Mininih otrok. Luka je bil šesti.

Popis prebivalstva l. 1754 nam pove, da je morala biti skupna skleda za deset žlic pri Ta vel'kem Jurjevcu na Koprivniku precej zajetna.

Popisovalec je našel v hiši tri rodove: 81 letnega deda Jakoba, 45 letnega očeta Tomaža in 7 letnega Luko.

»Jakob Korošec, vdovec 95 let, Jakob sin 45 let, Tomaž brat 40 let, žena Marija 40, hči Marija 16, Helena 14, Marjeta 12, Neža 10, Luka 8, Elizabeta 1/2.«

Kot drugod je seveda popisovalec tudi tu navedel le približno starost oseb. Ker ga to, kot kaže, ni motilo, naj ne moti tudi nas.

Lukina brata, Blaž in Lovrenc, sta umrli še v zibelki, sestrica Špelca pa v 12. letu starosti. Helena se je omožila na Gorjuše. O ostalih treh Lukinih sestrah (Mariji, Neži in Marjeti) pa v matičnih knjigah ni sledu. Od treh možnosti: da so se morda primožile kam zunaj Bohinja (Boh. Bela, Gorje, Bled); da so morebiti vzele kakęga domačina, da pa so bile poroke kje zunaj Bohinja, ali pa da so umrle samske, gre verjetnost prvima dvema.

Potem ko smo spoznali Lukino ožjo »žlahto«, se ustavimo pri njem.

¹ Od l. 1772 do 1837.

Jesen 1747. leta je bila po pričevanju kronistov zelo mila.

Mehke južne sape so oblizovale gmajne nad Jereko. Ko so preskočile razgledna Slemena, so se lovile med lesenimi kočami raztresenega Koprivnika, božale kuštrave pastirje in pasočje se črede nad vasjo, pa zatem utonile v črnem lesu poključskih gozdov.

V tistih dneh je pri »Ta vel'kem Jurjevcu« na Koprivniku zajokal novorojenček. Tomaž in Mina sta za umrlim Blažem k štirim hčerkam spet dobila sina.

Na togem, orumenelem listu rojstne matrike iz tistih dni najdemo prvo sled njegovih stopinj:

»16. oktobra 1747 okoli poldne je bil rojen in naslednji dan krščen Luka Korošec, sin Tomaža in Mine.

Botra: »Lenart Jeklar in Jera Smukavc.« (Rojstna matična knjiga žup. Srednja vas v Bohinju, leto 1747, stran 300. Škofijski arhiv, Ljubljana).

Prvi spominski kamen ob Lukini življenjski poti je postavil srenjski kaplan Ignacij Ostenik. Navaden zapis v knjigo živih, opravljen po »uradni dolžnosti«.

37 let kasneje pa je Hacquet, opisujoč svoj drugi vzpon na Veliki Triglav in omenjajoč svoja vodnika — postavil Luki neminljiv pomnik: »...wo von einer mit Namen Lucas Koroshez, der erste war, der ihn, vielleicht solange die Welt steht, bestieg...«

Kratki stavek resnicoljubnega francoskega prosvetljenca je bil zapisan dve leti prej, preden sta Balmat in dr. Paccard — še leto dni pred Benediktom de Saussure — dosegla vrh Mont Blanca; zapisan 16 let pred dnevom, ko se je mladi Valentin Stanič s Salmovo družbo povzpel na deviški Grossglockner. Šele 20 let po tem stavku, zapisanem v zori evropske alpinistične zgodovine, je stopila človeška noga na Ortler; vrh Zugspitze je še 36 let čakal na prvi obisk, Dachstein 48 let! Slovenska planinska javnost! Upravičeno si ponosna na Luko Korošca in njegove tovariše, na drzno alpinistično dejanje v davnih dneh.

Prehojeno pot verjetnih domnev in otipljivih dognanj o zgodnji planinski zgodovini Triglava pa je preletela bežna senca. Ko smo v novejšem času Luko Korošca povsem zasluženo povzdignili v »sedlo«, smo za »stremena« skušali uporabiti Willomitzerjev hrbet.

Ko je mali Luka že drugo leto plezal — po devovih kolenih — je blejska gosposka v novem urbarialnem zapisu omenila tudi koprivniškega zemljaka Jurjevca.

»Jakob, sin Janeza Korošca služi od ene kmetije ... plačuje (skupaj) 6 goldinarjev in 28 kraj-

carjev.« (Blejski urbar iz l. 1749, str. 727. Državni arhiv LRS).

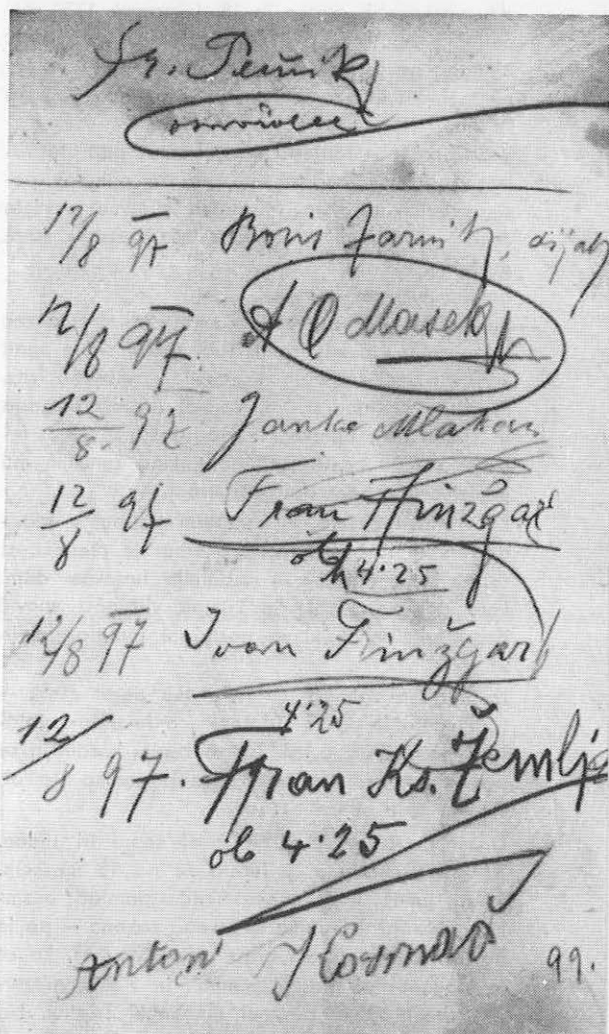
Primerjava Lukinega deda Jakoba z Jurijem Prežljem, p. d. Španom v Srednji vasi (št. 8), enim največjih bohinjskih gruntarjev (in lastnikom znamenite, še ohranjene zidane kašče z letnico 1604), ki je tedaj blejski gosposki odrajtoval 9 goldinarjev in 14 kr. davka, nas pouči, da so bili koprivniški Jurjevci trdni kmetje.

Čeprav se to dejstvo in kasnejši Zoisov rudar Luka Korošec (kot ga omenja Richter), na oko nič kaj ne ujemata, vendar si, oba stoječa na trdnih tleh, nikakor ne nasprotujeta.

Poleg kočarjev z Gorjuš in Koprivnika, da posebej ne omenjamo tudi druga bohinjska naselja,

70 let je minilo, kar so se vpisali
ti može v prvo
vpisno knjigo na vrhu Triglavu

Foto F. Premru

ki jim kajža ni mogla rezati kruha, pa so si ga zato služili kot rudarji, drvarji in oglarji, so tudi kmetje iz teh dveh gorskih vasi prijeli za rudarsko kopačo, kadarkoli jim opravila na kmetiji niso vezala rok. Tako tudi Ta vel'ki Jurjevec, Luka Korošec. Rudni jaški za Gorjušami niso bili od rok, in krajcar zraven krajcarja je dal goldinar, ki se ga tudi gruntarji niso branili.

Pičli dve leti po omenjenem ljudskem štetju, ob katerem je bila okoli Jurjevčeve mize zbrana še vsa številna družina, so pogrebci odnesli na Ravnje nad Srednjo vasjo 83-letnega deda Jakoba, natanko tri mesece za njim tudi očeta Tomaža. V devetem letu osirotelem Luki in sestricam je ostal za oporo stric Jakob. Ob njegovi roki, ki je skrbela za veliko Jurjevčevo kmetijo, je Luka rasteł v fantovska leta.

Ta so bila Luki na kratko odmerjena. Že zgodaj, v 23. letu, je legel v zakonsko posteljo. V spremstvu vriskajočih svatov je 18. februarja 1770 prišel iz doline na dom mlado Mežnarjevo Mino. 21-letna nevesta je bila hči Pavla Alekša iz Jerreke, št. 11. Ko je preteklo poldrugo leto, je Luka že zibal trimesečno hčerko Marijo.

V začetku naslednjega leta je smrt pobrala 77-letnega strica Jakoba; pol leta za njim pa posegla v Lukin zakon. Mlademu Jurjevcu je vzela ženo, v naročju pa pustila 13 mesecev staro dekletce.

Sedem mesecev kasneje.

Pri Jurjevcu so spet vriskali svati. 26-letni vdovec Luka se je v drugo ženil. Tudi tokrat se je ognil koprivniškim deklčem in zavil v sosedno vas. Prvorojenka (med šestimi otroki) Antona Strgarja in Lucije (roj, Bulovec) z Gorjuš št. 36 je 3. februarja 1773 postala druga Lukina žena in mu poslej celih 45 let stala ob strani.

Kot rodovitno leto, ki s težkim klasom v rododarni roki nasuje kaščo do vrha, je plodovitost druge žene — Mine — napolnila Jurjevčev dom. Leto dni po poroki je Lukina vitalnost vnovič pognala zibelko, ki se poslej ni umirila polnih 21 let.

Iz drugega zakona je imel Luka deset otrok — tri dekleta in sedem fantov — a le dobra polovica teh mladik je ušla smrtonosnim kozam in se pognala v cvet, in samo dva poganjka sta ob svojem času obrodila sad.

Drugi po vrsti, Jožef, je živel samo tri tedne. Sedmega, Andreja, je vzelo že po 15 mesecih. Četrti, Jakob, je še ućakal sedmo pomlad; osemletna Marija — edinka iz prvega zakona — pa je ležala na mrtvaškem odru prav tisti dan, ko se je Hacquet ob Kosovi pomoči in v Willomitzerjevi družbi prvič povzpел na Véliki Triglav. Na

dlani je, da je vprav hčerkiná smrt preprečila Luki njegovo udeležbo pri tem znamenitem triglavskem vzponu.

Tri leta kasneje se je Hacquet pod vodstvom Luke Korošca (drugi vodnik je bil najbrž Kos), že drugič povzpел na Véliki Triglav in dosegel njegovo teme. Vrh Triglava je bil tisto leto proti severu za tri sežnje više pokrit s snegom. Skale, v katere so bile vsekane črke I. S. Z. H. (na tej je vklesal polkrog s piko) L. K. L. K. so bile zato za štiri sežnje globlje kot v kopnem.

S temi inicialkami so se pri odkivanju triglavske zgodovine ubadali Vilko Mazi, Evgen Lovšin in Stanko Hribar.

»Najbolj čudno pa je nesoglasje med inicialkami... Kako to, da Hacquet ni našel inicialke W., to je oznake za Willomitzerja, če je bil ta glavni udeleženec odprave?« vprašuje Vilko Mazi (Planinski vestnik 1957, stran 249).

Prav tako tudi Evgen Lovšin (Planinski vestnik 1958, str. 409), ko citira Hacqueta, ki je videl vklesane črke L. K. L. K.: »Kdo naj bi bili ti štirje ali dva?«

»Morda je Hacquet prezrl nekatere črke, morda jih je zbrisala strela, morda jih je zakril sneg...« skuša najti sprejemljivo razlago tega protislovja Stanko Hribar, nato pa nadaljuje: »Če pa ne drže te domneve, se triglavska uganka zaplete še bolj. — Luka Korošec — če je bil sam klesar — bi se vklesal kar dvakrat z začetnicama imena in priimka, manjkal pa bi med drugimi tudi Matevž Kos, kar je malo verjetno...« (Planinski vestnik 1958, stran 610).

S tipajočim korakom — ko v temni gorski noči — stopimo na težavno pot k vrhu Triglava, k častitljivim črkam na njegovem temenu, ki jih je — v šali rečeno — »premaló« a v isti sapi tudi »preveč«.

Ko Richter po Zoisovih zapiskih poroča o prvem vzponu na Triglav, pravi, da so prvi pristopniki vsekali v dve skali (»... auf 2 Felsen ein...«) naslednja imena (»... die Nahmen...«): Jožef II., baron Žiga Zois, Baltazar Hacquet, Jožef Štefančič, Lovrenc Willomitzer, Kristijan Novak, Štefan Rožič, Matevž Kos in Luka Korošec.

Začetne črke samih imen bi bile (v nemščini): I. S. B. I. L. C. S. M. L. Ker ta pot ob primerjavi z inicialkami, ki jih je videl Hacquet, očitno drži v slepo ulico, zato ven iz nje k priimkom. Toda tudi pri samih priimkih smo v zagati; njihove govorce — I. Z. H. S. W. N. R. K. K. — ne razumemo. Zato uberimo tretjo pot: združimo začetne črke imen in priimkov: I., S. Z., B. H., I. S., L. W., C. N., S. R., M. K., L. K.

Da s to združitvijo nismo krenili na napačno pot, nam pritrudi Richter z navedbo polnih imen in priimkov.

Ker nas od zibelke do groba in še čez, s pasjo zvestobo spremljata ime in priimek, in na tej naši poti puščamo sled skoraj vselej »ovekovečeno« z obema omenjenima življenjskima priveskoma, tedaj ne smemo tega odreči prvim triglavskim pristopnikom.

Iz zamotane štrene triglavskih inicialk skušajmo potegniti tele niti:

- a) znana dejstva,
- b) verjetne domneve,
- c) zevajoče praznine, ki dopuščajo različne razlage,
- č) nerazložljiva protislovja.

Dejstva:

1. Na vrh Triglava so se 26. avgusta 1778 povzpeli prvi pristopniki Luka Korošec, Matevž Kos, Štefan Rožič in Lovrenc Willomitzer. (Dokaz: prof. Richter po Zoisovih zapiskih; posredno tudi Hacquet).

2. Za inicialkami »gospodov« so prvi pristopniki vklesali svoje začetnice, ne drugih. (Dokaz: Richter). Ne pozabimo na razpisano nagrado za prvi vzpon, ki je terjala dokaz. (Hacquet).

3. Inicialke so vsekali v dve skali. (Dokaz: Richter).

4. Hacqueta je na drugem vzponu na Vélíki Triglav (24. julija 1782) vodil prvi pristopnik Luka Korošec. (Dokaz: Hacquet).

5. Hacquet se je tedaj povzpел na Vélíki Triglav predvsem zato, da natanko izmeri višino vrha in da — čimbolj zgodaj zjutraj — posname in nariše pravi položaj Veličega Kleka, Snežnika, Grintovca in Dobrača. (Dokaz: Hacquet).

6. Hacquet je tedaj našel teme Vélíkega Triglava pokrito — posebno na severno stran — s tri sežnje visokim kupom zaledenelega snega, (». . . mit Eisschnee bedeckt war . . .«). (Dokaz: Hacquet).

7. Skale z vklesanimi črkami, ki so bile v kopnem le za 6 čevljev (ca. 2 metra) proč oziroma niže od najvišje točke Triglava, so bile zaradi nako-pičenega snega na severni strani, za 4 sežnje (skoraj 8 metrov) globlje. (Dokaz: Hacquet).

8. Hacquet je na vrhu Triglava videl (ne recimo našel) vklesane črke začetnice I. S. Z. H. (nad svojo inicialko je vklesal polkrog s piko) in L. K. L. K. (Dokaz: Hacquet).

Domnevamo:

— da so prvi pristopniki vklesali na vrhu Triglava začetnice imen in priimkov;

— da je bil vrstni red vsekanih inicialk enak vrstnemu redu imen in priimkov, kot jih navaja Richter;

— da razen prvih pristopnikov ni bil do drugega Hacquetovega vzpona na Vélíki Triglav še nihče na temenu vrha, saj je Hacquet (po Richterjevih navedbah) ob prvem poskusu (8. avgusta 1779) ves »upehan in onemogel« obtičal pod (tedaj) navpičnim ostenkom ob Rdeči glavi v vršnem delu vzhodnega grebena Vel. Triglava;

— da drugi Hacquetov vodnik na Vel. Triglav (24. 7. 1782) ni bil Willomitzer;

— da Hacquet za gotovo ni imel namena, da ponovno preverja dokaze o resničnosti vzpona prve odprave l. 1778, saj je to storil že 8. avgusta 1779, kar tudi sam pove: »Ker je bil nekdo za ta drzni podvig določil denarno nagrado, so morali ti ljudje zaradi zagotovila doseženega uspeha vsekati v skale znake, ki sem jih tudi na nekaterih krajih našel.« (V Predgovoru II. dela Oriktografije);

— da je z visokega kupa zaledenelega snega na severni strani najvišje točke Triglava — ki so ga našli Hacquet in njegova vodnika — strma snežena odeja padala globoko na sončno stran, in skale z vklesanimi črkami začetnicami morda pokrivala še čez in čez; če ne povsem, pa vsaj v znatnem delu, saj so bile le za dva do tri korake vstran od najvišje vzpetine Triglava;

— da je v primeru, če je sneg vklesane črke še povsem pokrival, Luka Korošec zaledeneli oklep na prvi skali okoli Hacquetovih (in sosednih) inicialk razbil in jih napravil vidne. To bi mogel storiti po lastnem nagibu, še verjetneje pa na Hacquetovo željo, da bi ta videl samega sebe vklesanega na vrhu mogočne gore, in da bi v dokaz zmage nad njo mogel dodati zraven še polkrog s piko. Reči smemo, da Luka — upravičeno ponosen na svoj prvenstveni vzpon pred štiri leti — ni pozabil odkriti tudi svojih (in z njimi vred bližnjih) začetnic;

— ali še določneje: celo trdimo, da pri dvakratnem zaporedju črk L. K. — kot jih navaja Hacquet — prav gotovo ne gre za dve osebi z enakima začetnicama imena in priimka². Vse kaže na to, da je polovica teh črk (najbrž prvi dve) del inicialk drugih udeležencev prve odprave leta 1778, in sicer začetnic imena in priimka.

² Izmed prebivalcev bohinskih vasi, ki so planšarili pod Triglavom, je bilo l. 1778 samo par (adraslih moških) oseb, ki so imele z Luko Korošcem enake začetnice imena in priimka. Na Koprivniku: Lovrenc Korošec, p. d. Metkovec, h. št. 22, tedaj star 35 let, in Lenart Korošec, p. d. Vučkov, h. št. 4, star 26 let. Na Gorjušah je tedaj živel 22-letni Lovrenc Korošec (h. št. 8).

Med triglavskimi Kosi, Jerekarji in Podjelci ni bilo ljudi s takima začetnicama. Ob popisu prebivalstva l. 1754 je bilo med 20 podjelskimi družinami kar enajst s priimkom Smukavec.

In še: pred Luko Korošcem, prvim pristopnikom na našo najvišjo goro, je bilo v 100 letih kar pet Korošcev (v tamkajšnjih vaseh), ki so jih klicali za Luko.

Praznine — ki pa si jih moremo tako ali drugače razložiti:

1. Ko nam Hacquet pove, da so bile začetnice vklesane v dve skali, in Richter navede njihov vrstni red — pa ne moremo reči, katere črke so bile na eni in katere na drugi skali. Smeli bi domnevati, da so imenitnike »posadili« na prvo, morda više ležečo (ali levo) skalo, sami sebe pa da so vklesali na spodnjo (ali desno) stran.

2. Kakor ni moč reči, da so stale vse črke druga nad drugo, tudi ni trdnih tal za domnevo, da bi bile vse inicialke vklesane druga ob drugi. Mogli bi postaviti domnevo, da omenjeni skali po obliki pač nista bili podobni ne pokončno stoječi na ležeči žrdi, marveč da sta bili — po vsej verjetnosti — okroglasti ali nekoliko podolgovati, in da sta s to obliko narekovali prvim pristopnikom sebi primerno razvrstitev in zaporedje vrst in črk.

3. Ne vemo tudi, katere črke so bile — kot sosedse — vsekane ob inicialkah, ki jih je videl Hacquet. Pri tem iskanju bi se mogli rahlo opreti na znani Richterjev vrstni red imen in priimkov prvih pristopnikov.

Protislavij — katerih bi nikakor ne mogli razvozlati — v tej triglavski uganki ni.

Opisana dejstva, podprta z verjetnimi domnevami, nam dopuščajo, da izrečemo trditev: »vozel« triglavskih inicialk ni tako hudo zadržan, kot je videti ob goli primerjavi Richterjevih imen in priimkov s črkami, ki jih je videl Hacquet.

Ko se v megli domnev vzpenjamo k zasneženim triglavskim inicialkam, naletimo na tej spolzki poti na dva trdnejša oprimka:

a) med začetnicami imen in priimkov vseh prvih pristopnikov so tudi črke, ki jih je videl Hacquet;

b) teme Triglava z vklesanimi inicialkami ob Hacquetovem vzponu ni bilo kopno — pokrival ga je oklep zaledenelega snega.

Zdi se, da je Hacquet na kopnih ali odkopanih delih obeh, bodisi delno ali pa v celoti s snegom pokritih skal razbral ali mogoč razbrati samo začetne črke naslednjih imen in priimkov, (ki jih navajamo po Richterjevem zapisu)? I. (Joseph 2.), S (igmund) Z (ois), (Balthasar) H (acquet), L (orenz Willomitzer), (Matthäus) K (oss), L (ucas) K (oroschez) — ostale inicialke pa da je pokrival zaledeneli sneg.

Spodnja skica kaže — možnih je več variant — kako bi Hacquet omenjene črke na vrhu Triglava mogel videti **strnjene**; seveda, če jih ni pobiral — kot kokoš raztreseno zrnje po dvorišču — vsako posebej.

Zakaj s tem, da je Hacquet v svoji Oriktografiji inicialke nanizal skupaj, še ni rekel — in za njim še nihče dokazal — da je te triglavske »vile« videl, ko so se »držale za rok«.

Ko so 26. avgusta 1778 prvi pristopniki zapustili vrh Vélikega Triglava, sta na skalni plošči na temenu ostala Jožef Štefančič in Kristijan Novak. Kdo in kaj sta neznanca, da sta zraven znanih imenitnikov tistega časa smela zavzeti častni mesti na vrhu Triglava?

V rojstni matični knjigi žup. Srednja vas v Bohinju za razdobje 1705—1737 (škofijski arhiv, Ljubljana), je na strani 195 zapis: »Dne 9. marca 1726 ob 11. uri ponoči je bil rojen **Jožef Gregor**, zakonski sin gosp. Lovrenca **Štefančiča** (Stephantschitsch) in njegove žene gosp. Uršule. Botra: gosp. Petro Antonio Pittoni in gosp. Marija Ana Mayrhofer. Krstitelj: č. gosp. Anton Schäffer, tuk. kaplan. Z Bistrice.«

Žena Lovrenca Štefančiča — uslužbenca tedanjega lastnika bohinjskih fužin, Pittonija — Marija Uršula, rojena Šušteršič, je bila v tistih letih botra dvema sinovoma tedanjega rudarskega sodnika v Bohinju, Franca Antona Sigrifida Mayrhoffa.

Jožefov oče Lovrenc Štefančič je umrl že 6. decembra 1733, star šele 46 let.³ (Mrliška matična knjiga žup. Srednja vas v Bohinju — 1705—1737, str. 67. Škofijski arhiv, Ljubljana).

Ob popisu prebivalstva l. 1754 Jožef Štefančič ni bil v Bohinju.

Štiri leta kasneje ga najdemo kot upravitelja graščine Neuhaus. Do leta 1774 je bil upravitelj graščinske posesti Altgutenberg pri Trziču.

Ko je leta 1774 dotedanji blejski administrator Franc Florjan Chrobath umrl, je briksenska škofija izročila blejsko gospostvo novemu zakupniku — upravitelju Jožefu Štefančiču.

Da so udeleženci prve odprave l. 1778 na vrhu Triglava vklesali tudi Štefančičevo ime, je po sebi umljivo. Mogočna roka svetnega gospoda na Blejskem gradu, ki je bila iztegnjena nad dobršnim delom Bohinja (razen soseske Stara Fužina-Studor), je segala do Triglava. Ne pozabimo, da so bile te črke vklesane enajst let pred zgodovinskim julijem, ko je bila za krvavimi zidovi pariške Bastilje obležala fevdalna doba.

V decembru 1779 — ko je bil Štefančič peto leto zakupnik Bleda — so bila v gorenjskem kotu silovita, viharna neurja z ogromnimi poplavami. Podrti so bili mostovi na obeh Savah. Zatem je zapadlo čez dva metra snega, ki je za dalj časa

³ Čeprav Štefančiči niso bili bohinjska rodovina, je ta priimek znan v Bohinju že v 17. stoletju. V letih 1674 in 1675 sta pod Studorom umrli Marjeta in Marina, hčerki Lovrenca Štefančiča.

ohromil vsakršen promet. Škoda, ki so jo zaradi te elementarne nezgode utrpeli podložniki in gosposka, je bila izredno velika.

Zaradi bolehnosti v poslednjih letih svojega življenja je Jožef Štefančič leta 1780 privzel za pomoč pri upravljanju svojega zeta Ignacija Novaka. Ta je po njegovi smrti postal upravitelj blejskega gospostva.

Jožef Štefančič je ućakal le 56 let. Źe leta 1782 je umrl. Pokopan je bil na Bledu (v staro Źup. grobnico).

Številni spisi v Blejskem arhivu (DrŹavni arhiv LRS) hranijo mnogotere podatke o tem moŹu, ĉigar ime je vklesano v prag triglavske planinsko-alpinistiĉne zgodovine.

Kristijan Novak (Christian Novag) je bil oskrbnik Zoisovih Źelezarskih obratov na Bohinjski Bistrici. Leta 1779 je nasledil tedaj umrlega ostarelega JoŹefa Böhma, ki je sluŹboval v Bohinju (vsaj) od l. 1738 dalje, sprva ob oskrbniku Luki Ferdinandu DrnovŹku, kasneje pa veĉ desetletij kot bistriŹki oskrbnik Źelezarskih obratov barona Michelangela Zoisa.

A. Müllner navaja (v svoji »Geschichte des Eisens«, 1909, str. 362), da je Kristijan Novak l. 1781 izvrŹil inventuro materiala in napravil obraĉun. Pokazalo se je, da so delavci, zaposleni v bohinjskih fuŹinah in rudnikih, dolgovali podjetju od leta 1754 dalje nekaj nad 24 000 goldinarjev (za Źivila in drugo, predvsem »poŹterji« za prevzete koliĉine Źeleza, iz katerega so potem »tavŹentarji« kovali Źeblje).

BistriŹki oskrbnik Kristijan Novak je — star Źele 37 let — umrl Źe 2. julija 1785 (v bistriŹkem gradu).

Enak priimek tedanjega upravitelja na Blejskem gradu, Ignacija Novaka, dopuŹĉa krepko domnevo o njunih sorodstvenih vezeh.

Z obiska pri imenitnikih na Blejskem gradu in v bistriŹkih fuŹinah se vrnimo na Koprivnik, med Źtevilno Jurjevĉevo druŹino.

Lukini hĉeri iz drugega zakona, Jera in Marjeta, sta ostali samski. Kot ostareli »Jurjevĉevi teti« sta doĉakali skoraj sedem kriŹev.

Dobra dva meseca za znamenitim Hacquetovim vzponom na vrh Vĉlikega Triglava je prijokal na svet ĉetrti Lukin sin — Luka. Njegova Źivljenjska pot nam ni znana. Źdi se, da je moral kot petorojenec obleĉi soldaŹsko suktnjo in da tuja zemlja krije njegove kosti.

Lukin sin Jakob se je 24-leten oŹenil z UrŹulo Beznik z GorjuŹ. Postal je gospodar Podrobiĉarjeve kmetije na Koprivniku (15).

24. februarja 1793 je priŹel na Koprivnik Valentin Vodnik. Na prvo stran krstne knjige nove Źupnije je zapisal:

»Planinam brez cirkve
Nova fara
Skuz
Povele Cesarja JoŹefa II.
Plaĉo Bledske gosposke
Źelezo bistriŹke fuŹine,
Mujo Koprivnikarjov in GorjuŹmanov
v letu 1791.«

Źtiri mesece kasneje — na Petrov dan — je Vodnik opravil drugi krst, v omenjeno knjigo pa s svojo znaĉilno, krepko pisavo zapisal: »Marija, zakonska hĉi Luke KoroŹca, Koprivnik Źt. 31.« Źe naslednje leto so deklico pobrale pogubne koŹe — in Vodnik jo je tudi pokopal.

Zloĉeste koŹe so v valovitih presledjih skozi desetletja sem morale otroŹki svet. Proti koncu 18. stoletja se v mrliŹkih matrikah vse ĉeŹe pojavlja njihova grozljiva sled. V besedici »variola« (koŹe) je zgoŹĉena boleĉina in obup strtih materinskih src. V njej je skrita nema bridkost prenekaterega oĉeta, ko je ob edinĉevi krsti spoznal, da je poslednji svojega rodu. Iz ŹupniŹkih matrik in iz zajetnih urbarjev obeh gosposk so ginili Źtevilni priimki — stare bohinjske rodovine so izumirale. Peta pomlad je zagrinjala s cvetjem grob male Jurjevĉeve Mince, ko je Valentin Vodnik v svojih »Novicah« (z dne 9. maja 1798) oznanil nad vse razveseljivo novico, da se je mlada medicina tudi pri nas spopadla z morilko otrok in slavila zmago: »Preteĉeni teden so lublanski ozdravilci pervikrat zaĉeli otrokam dobre koŹe ĉepiti, ker je lani dosti otrok za kozami umerlo. SliŹim, de so tudi nekteri kmetiŹki pustili svojim otrokam koŹe cepiti; voŹim, de bi ludje to dobro viŹo, koŹe prestat, bolj spoznali, ktera tolikaj otrokam Źivljenje perhrani.«

KolikŹken pomĉn za zdravstveno vzgojo neukih moŹiĉ so imele Vodnikove besede, naj ponazori primerjava: Leta 1798 je v Ljubljani umrlo za kozami samo 24 otrok⁴ — v Bohinju pa je — povpreĉno vzeto — skoraj vsak drugi dan ugasnilo po eno otroŹko Źivljenje — 172 otrok pod desetim letom starosti.

Poslednjemu otroku Luke KoroŹca pa pogubne koŹe in druge otroŹke bolezni niso mogle do Źivega.

15. september 1795. Valentin Vodnik se Źe drugiĉ v tem letu povzpne na vrh Malega Triglava. Vodita ga MatevŹ Kos in njegov 16-letni sin Anton. V Jurjevĉevi kamri prikrĉi med brate in sestre

⁴ V Ljubljani je l. 1798 umrlo 524 oseb (Novice, l. 1799).

krepak deček, enajsti Lukin otrok. Po izvršenem vzponu Vodnik prenoči v Zoisovi botanični koči na Velem polju. Ko je naslednjega dne »v petih urah spet pri svoji cerkvi«, krsti v njej Jurjevčevega fantiča, v knjigo novih, najmlajših prebivalcev te planinske fare pa zapiše njegovo ime — Andrej (= 43. Vodnikov vpis).

Andrej — umrl l. 1875 — je vseh osem desetletij ostal na domu, pri Jurjevcu, in kot samski »stric« večino svojega življenja prebil v gorah, pri planšarjenju. Bil je »več'n majar«, kot je dejal o njem pokojni Lovrenc Beznik,⁵ p. d. Sednekar na Koprivniku št. 5, ki ga je še poznal. Andrej je bil velike postave in zelo močan.⁶ Spomladi in jeseni je pasel na Goreljku. Jurjevci so imeli na tej senožetni poključki planini, odkoder je čudovit pogled na Triglav in njegove gorske sosede, stan in dva hleva. V prvem, ob gmajni, so imeli živino ob spomladanski paši; v drugega, sredi rovtov — v Vodnicah — so jo zapirali v hladnih jesenskih nočeh.

Poletno, »ta visoko« planino, so imeli Jurjevci sami zase. To njihovo planino, Zgornjo Vrtačo v bližini Velega polja, so Studorci, da so jo ločili od svoje, Spodnje Vrtače, poimenovali po hišnem imenu domačije — Jurjovčova.

Samotna dolinica, razvlečena v smeri sever-jug. Pokopano pod ogromnimi snežnimi plazovi s strmih vzhodnih ostenij Velikega Stoga (2040 m), zbudi šele pozna pomlad. Tedaj se odpre svetlo očesce skromnega močila v plitvem dnu, in odmaknjena gorska vrtača se z mladostno neučakanostjo požene v bujno rast. Odprta proti Uskovicni se v dopoldanskih urah naučije sonca — rastoče popoldanske sence Stoga jo zagrejejo v hlad.

Tihotni dol, pomaknjen na južni rob v razore zaranega pa s kontami in nizkimi glavami posejanega podolja ob Velem polju. Danes dvakrat tih, je bil nekdaj, v poletnih dneh, živ in glasan. Pesem črednih zvoncev, ki je pred pičlim pol stoletjem utihnila,⁷ je skozi stoletja oživljala ta samosvoji košček gorskega sveta pred obličjem Triglava.

Iz pasočje se goveje črede različno pozvanjajo krepki, pojoči glasovi »ta zvončaste«. Mednje se prepleta čista, igrivo žuboreča pesem ovčjega in kozjega tropa. Od skalnate stene na koncu vrtače venomer odmeva utišan zven. — Številni »Jurjevci« so ga nosili v ušesih. Njega dni je ubrani glas zvenel tudi Luki Korošču, ko je s ko-

privniških rovtov prihajal v svojo planino; radostno pritrkoval ob Lukinem življenjskem prazniku pred 185 leti, ko se je zmagoviti »Jurjavec« vračal z zavzetega triglavskega vrha.

Blizu sto metrov visoka Jurjovčova Glava brani Triglavu, da bi se spogledoval z Vrtačo. Glava se v skokovitih, poraščenih ostenkih spušča v krnico in pri dnu odsekano pade vanjo. Kjer si mogočna stena in položni travnati dol podajata rokó, zija v steni globoka, razsežna votlina.

Potisnjen pod mogočni naravni obok je v zavetju votline stal prastari Jurjevčev stan. Pomaknjenega v ogromno lévo ga niso šibala poletna neurja, ne težile gorske zime s sežnji nagromadenega snega. Skrit pred pogubno silo plazov, ki zimo za zimo hrumijo po žlebu izza Velikega Stoga, je leseni »predjamski grad« pod Triglavom preživel stoletja.

Ker stanú po opustitvi planine ni nihče vzdrževal, je počasi hiral. Resda brez strehe, je častitljivi planinski očak, kljubujoč vsemu in vsem, dočakal v gluhi samoti Vrtače še nekaj desetletij. Šele pred nekaj leti je končal — v »krematoriju«.

Ko je Planinsko društvo Srednja vas v Bohinju pred par leti gradilo na Velem polju novo, zidano postojanko, je v Jurjevčevi Vrtači ob močilu postavilo apnenico. Uničujoči plazovi so namreč prejšnje leto v zimskih dneh podrli veliko zaplato gorskega gozda ob Vrtači in pustili za seboj obilo »zalomja«. Ko je tega kuriva zmanjkalo, je velika apnenica požrla tudi skoraj vse ostanke nekdanjega Jurjevčevega stanu.

Tako sedaj ta patriarh — zvest samemu sebi in pokoren zakonom narave o neuničljivi energiji — vtelesen v Vodnikov dom na Velem polju, še po »smrti« nudi gostoljubno streho številnim občudovalcem Triglava, kot jo je svoje dni njegovemu zmagovalcu — Luki Korošču.

Privoščimo si stoletni skok — nazaj.

V poletju 1859, (če ne že prejšnje leto), je fužinarske planine in visokogorski svet pod Triglavom obiskal 21-letni Grogorjev Janez z Broda pri Bohinjski Bistrici.

Naslednje leto je mladi pisatelj — tedaj je študiral pravo na Dunaju — objavil v celovškem »Slovenskem Glasniku« povest »Zlato pa sir«.

Povest se godi v bohinskih planinah pod Triglavom. V realistično opisanem pozorišču spoznamo Jurjovčovo Vrtačo in stan pod skalo. Iz resničnosti so vzete tudi pomembnejše osebe, ki nastopajo v povesti. Andrej Čuk, iskalec zlatice v Triglavskih gorah, je bil čudaški Bunder iz Stare Fužine (h. št. 75); zala bovška planšarica, mlada Rezijanka Silvija, pa 19-letna Jurjevčeva Mina s Koprivnika, pravnujinja Luke Korošča.

⁵ Lovrenc Beznik je umrl spomladi 1952.

⁶ Beznik mi je pravil: »Andreja j' ankret srečav vok (volk). Vjedov (ugriznil) ga j' za rokó 'n zaklenov zobe, da so j'h mo potle l'dje komej razklenil'm pa Andrejo rokó ven vzela.«

⁷ Planina je bila opuščena v začetku prve svetovne vojne.

Mina je tedaj skupaj z ostarelim, 64-letnim starim stricem Andrejem, Lukinim sinom, majarila v Vrtači.⁸

Mladi Janez Menciger nas že na pragu povesti nagloma prestavi v triglavski svet:

»Hipoma te postavim na planino Grintoljico, planino v triglavskem pogorju, kamor sem koračil pet dolgih ur na svetega Jerneja dan nedavnega leta, ko sem se spremenil v lovca z zelenim klubukom in risano dvocevko, strah in pomor namerjaje divjim kozam...«

Drugo jutro navsezgodaj ga je star, izkušen lovec posadil na čakališče visoko v gorah. Čakajoč, kdaj se pripodijo gamsi, je Janez občudoval gorski svet:

»Ravno nad menoj se je kopicil strmi Stog z umito glavo in globokimi gubami v obrazu, ki so mu jih izgreble vse skrbi od Adamovih časov do danes; led in sneg mu pol leta zakrivata izmite oči in strela mu je že davno vse zelene kodre posmodila.«

Po dolgih urah čakanja je njegov strel kozla zgrešil, razparal pa tihotni gorski vzduh in sprožil vriske pastirjev z gore v goro:

»Začelo se je vriskanje in petje razlegati okoli po skalovju v mirnem zraku. Življenje se je obudilo v teh goličavah in utegnilo je v meni obujati sanje o lepoti pastirskega in hribovskega življenja. Miloval bi bil, da mi usoda ni dovolila prepašati rejenih čred po domačih planinah, v javorovih coklah coklati za trmastimi kozli in v zadrnjenem rokavu nositi plesnivega kruha in suhih hrušk za mlade zobe in zdravi želodec; zdihnil bi bil, zakaj ste me vtaknili v tesne izbe daljnih mest, zakaj mi niste pustili uživati snežnice in prostosti planinske — pa na mahovitem stolu sede sem gledal globoko v dolino na bistriško vas in od tod se mi je izmed gostega drevja bleščala bela prijazna hiša, v kateri imajo tako dobro vino in še veliko boljše vodó.«

»Že celo uro me je trpinčila žeja,« nadaljuje Mencinger, »ko začujem blizu sebe zvonček — zvonček odrešenja želodčevega. Obrnem se in pred menoj se razpaša ovčja čreda, čez tri ure zagledal pa tudi zopet človeški obraz in ta obraz je bil lep, celo dekliški. Starost okoli osemnajst let, tanka visoka rast, okrogel bel obraz brez madeža, gosti črni lasje, črne nedolžne oči...« Vprašal jo je po studencu, po požirku hladne vode.

⁸ Stric Janez — planinska javnost ga pozna kot gorskega vodnika dr. Tume — ve povedati, da sta v Jurjevčevi Vrtači vselej majarila po dva. Tako tudi takrat — pred 65 leti — ko je on hodil iz Grintojce vasovat k brhki Koprivničanki, pod njo, na spodnjem ležišču — »medvednjeku«, pa je smrčal star pastir, gluh ko noč.

»...prijazno me je povabila, naj grem za njo, pri njenem stanu je studenec, pa raje mi bo dala sladkega mleka; do stanu je pa pol ure hoda.«

»Stare bukve popisujejo veselje Kolumbovo, ko je našel Ameriko. Nepopisno je bilo moje veselje, ko sem zagledal stan svoje voditeljke. Ta stan je pa vzdignjen v votlo skalo, da komaj strehe potrebuje; še bolj pod skalo in močno hladen je pa mlečni hram, v katerega sem stopil z neizrečenim veseljem. Dekle sname raz police latvico mleka, jaz pa, polastivši se plitve snemalnice, pobere dokaj moče iz latvice, da se je ob krajih dobro poznala mera moje žeje. Dobre reči sem že požiral, malokdaj pa tako slastno kot v stanu pod skalo.«

»Prijetno je nekaj ur prebivati v takem stanu, akoravno je tesen, nizek, zakajen in neznano samotnen, pa Bog me vari, celo poletje tukaj vicati. Šest brun je zvezanih na četrto, čez nje dva šperovca z nizkim slemenom, ki nosi streho v dve pleni iz klanih smrekovih deská, to je stan od zunaj. Od znotraj so ob eni strani široke police za mleko, ob drugi pa visok oder, na vrhu koritu podoben, v njem je nekoliko sena ali mahu, in pravi se mu postelja. Ob tretji steni je ognjišče iz ilovice, po steni gori so pa klini, da se piskri in cunje obešajo, čez ognjišče sta pa trama za drva. Duri v stan so nizke in ozke iz brun izsekane, pa ne drže do tal in ne do strehe, in veliko vaje je treba, preden človek ročno hodi skóznje.«

Oblo glavo Tosca in rajdo štrlečih vršacev okoli Velega polja je pobelil prvi jesenski sneg. Leta so posrebrila tudi Andrejevo glavó. Z ostarelim Jurjevčevim stricem, brhko Mino in čredami pa tropi se vrnimo na Koprivnik — vrnimo v Andrejeve detinske dni.

Znamenito 18. stoletje se je nagibalo h koncu. V družini 30-letnega Matevža Mencingerja pri »Prangarju« na Savici (št. 7) še ni stekla zibelka sinu Gregorju. Šele čez sto let nas bo Gregorjev sin in Matevžev vnuk — dr. Janez Mencinger — v svoji sloviti »Hoji na Triglav« novič povedel, v prelestni triglavski svet.

18. stoletje. Stalo je ob zibelki štirim triglavskim »srčnim možem«; videlo jih je stati kot zmagovalce na vrhu Triglava. Preden je samo ugasnilo, je to stoletje pokopalo tudi prvega izmed njih, jerekarskega Kosa.

Komaj je novo, 19. stoletje prestopilo prag, je pobralo naslednja dva: Willomitzerja in Rožiča. Četrtemu, Luki Korošču, je krepka natura dodala še dolgo vrsto let.

Ostarela Evropa je tedaj doživljala razburkane čase. Prisiljena se je vdajala mlademu Korzičanu; kronane glave so pod njegovo taktirko plesale »napoljonski« ples; trhli kraljevski in cesarski prestoli so se majali vseprek.

Z mirom v Lunevillu je Avstrija zgubila obsežna ozemlja na zapadu, za »tolažbo« pa dobila posestva cerkvenih velikašev v avstrijskih deželah. Briksenška škofija je s tem zgubila gospostvo Bled, obsegajoče tudi dobršen del Bohinja s Koprivnikom vred.

Ko je habsburška roka zamenjala škofovsko, ki je dotlej ležala na Bohinju osem stoletij, je 55-letni koprivniški Jurjevec postal »cesarski«. Oblast je bila resda zamenjana, gosposka na visoki blejski skali pa je ostala, ostali so grajski urbarji z zapisanimi žulji in znojem — in tudi Lukino podložništvo je ostalo pri starem.

Čas je puščal za seboj leta vojská in lakote. Kot neuklonljiv viharnik vrh Zagona pred Velim poljem, je korenjaški Luka dočkal še četrto stletja.

Učakal je, da je »koprivnič« gospod Balant v Ljubljani dal »na svitlo« zbir poskočnic »za pokušino«, s podobo Triglava na čelu.

Doživel je jesen osmega leta — triglavski vzpon bohinjskih Dežmanov; drznega Staniča z Banjšic v neurjih jesenskega ekvinokcija.

V maju naslednjega leta sta Luko in Bohinj zagledala Francoza — pritisnila ju je peza »kontribucjona«.

V predpustnih dneh desetega leta je Jurjevčeva hiša dobila »ta mvado«, Luka, ki si je začel nalagati sedmi križ, snaho, njegov 33-letni sin France pa ženo — šest let mlajšo Šokličevo Nežo iz Češnjice (št. 80).

France — ki je svojčas ob očetovem prvenstvenem vzponu na Triglav komaj shodil — je dal življenje petim otrokom. Ded Luka je kaj kmalu zibal prvorojenko Minco, v letu prestanka francoske Ilirije pestoval Janeza, v hudih časih občne lakote Antona, tri leta z njim Jakoba, petinsedemdesetleten pa še Lovrenca.

Medtem je smrt pobirala njegove znanke, vrstnike, najbližje. Na cesarskem Dunaju je spodkopala Lukinega tovariša nekdanjih triglavskih dni Hacqueta. Leto dni zatem, ko je Luki umrla druga žena, Mina, je omahnil v grob Koprivnikarjem priljubljeni Valentin Vodnik; v pozni jeseni pa je Bohinj presunila zla novica, da je umrl mož, ki mu je desetletja rezal kruh — hromi »bistriški gospod« — Zois.

Luka še stoji pokonci, ko prof. Richter obiše Bohinj. Še učka dan, ko tuji zgodovinar s tiskano

črko, namenjeno nam, za vselej poveže njegovo ime s Triglavom.

Ni še izpita poslednja kupa pelina. Koprivnik je odet v črno žalost. V opoldanski uri — 9. julija 1822 — stoji Luka med množico, ki zagrinja koprivniško pokopališče. V odprti grob polagajo Cerkovnikovega Toneja, žrtev strele na vrhu Triglava.

Goreljek. Še ga doseže njegova noga. Okoli koščatega starca brsti tisočero življenj v igrednih Vodnic. Vzad bleščeča belina zasneženih gora. Še čuje pojoči zvenket hladnih kos, vriskajočo govoro mladih senosekov in zvonki smeh zardevlih deklet. Nad črnim lesom gozdov sijajo poletne gore in še kličejo njegov pogled. Še obiše priljubljene Vodnice, s katerih jesenske slane preženeje črede in trope pod koprivniški krov. Pešajoče oko še zaobjame z ranim snegom pobeljene gore — ostra konica Triglava žari v jutranjih lučeh, odseva v starčevih očeh.

Konec?

Ne.

Še zima. Umika se.

Prve blazine zardelega vresja vrh Pokrovca. Razvlečene zastave suhega fena na Bukovskih gorah. Pozna ura zgodnje marčne noči. Ostri nočnik z gora lije čez osrenjene Ravne v spečo koprivniško vas.

»Jurjevčeva« kamra.

Roka nekoga seže k hišni uri in ustavi škripajoče nihalo. V živem, trepetajočem svitu lojenke — negibni, mrtvi obraz moža.

Vse je minilo.

Ne, ostal je tale kratek zapis:

»Luka Korošec, vdovec, star 84 let, Koprivnik št. 31, umrl 8. marca 1827 ob 3. uri zjutraj in 10. marca ob 9. uri pokopan. Vzrok smrti: telesna (starostna) oslabeledost.« (Mrliška matrika župnije Koprivnik, zap. št. 420. Matični urad Bohinjska Bistrica.)

Kot smrti — tudi življenja ni moč ustaviti.

Lukin vnuk Lovrenc — korenjak po postavi, kot je vedel povedati stari Sednekar — se je kasneje udomil pri Novaku v Češnjici (št. 83), kjer njegov rod še živi, v stranski veji tudi pri Žvabu v Jereki.

Lovrenčev brat Janez — Sednekar je dejal, da je bil majhne rasti in šibak — je deset let po Lukini smrti vzel domačinko Mino, hčer Spodnjega Kozarja. Imela sta pet otrok.

Njuno drugorojenko Mino nam je živó upodobil Janez Mencinger v svojem delu »Zlato pa sir«. Mina se je kasneje omožila h Kofčarju v domači vasi (št. 47), umrla pa v začetku našega stletja, nedolgo pred tem, ko je Ivan Grohar pričaral

na platno — za nas, ne záse — čudovito lepi »Koprivnik«.

Lukin sin France je tri leta pred svojo smrtjo še pestoval vnučka Janeza, rojenega v upornem letu 1848; zadnjega Jurjevca Lukine krvi.

Janez je 1875 pokopal »starega« strica Andreja, Lukinega sina, sedem let zatem tudi svojega očeta Janeza. Ko mu je še iste jeseni umrla tudi 38-letna žena Uršula (rojena Beznik, Koprivnik, št. 22), so Janezu ostali trije nebogljeni otročiči v starosti od enega do petih let. Vdal se je pijači; nekdanj veliko Jurjevčevo posestvo je začelo propadati. Otroci so bili prepuščeni betežni, hirajoči babici. Janez se je čez nekaj let v drugo oženil — ko pa sta mu kmalu zatem umrli 80-letna mati, za njo pa še žena Lenka (Špančova iz Srednje

vasi št. 41), so bili otroci prisiljeni — še nedorasli — oditi zdoma s trebuhom za kruhom.

Osamljeni in zapiti Janez je 1898 posestvo prodal, živoraril kot Jurjevčev preužitkar, dočakal je prvo svetovno vojno, in 26. februarja 1916 ugasnil. Pokopal ga je tedanji koprivniški župnik Franc Steržaj. Slednji se je ukvarjal tudi s pisateljevanjem (znan je njegov »Upor Bohinjcev«).

Janezov sin Lovrenc še živi. Po trdem življenju mladih let se je ustalil v Bohinjski Bistrici in si ustvaril družino. Ko sta njegova starejša fanta odšla v partizane, ga je okupator v juniju 1943 odvelkel v Nemčijo z družino vred, odkoder se je vrnil šele v dneh po osvoboditvi.

Njegov sin Lovro — trikratni pravnuk zmagovalca Triglava, Luke Korošca — je aktivni oficir, podpolkovnik JLA.

MLINE KOT TURISTIČNO ATRAKCIJO bo izrabila že tako s naravnimi pogoji za turizem bogata Portugalska. V deželi je tritisoč mlinov na veter in 27 000 vodnih mlinov, gotovo največ v Evropi. Portugalska vlada proučuje, kako bi ta »patrimonij« čimbolj koristno izrabila v dobi, ko postaja pravo ljudsko blago spričo svetovljanstva vse bolj dragocena vrednota. Samo če pomislimo na to resnico, ki jo danes priznava ves kulturni svet, se nam zdi, na priliko, pravda o Veliki planini in njeni tipični arhitekturi odveč. Če bi je ne imeli, bi jo morali ustvariti.

PIERRE MAZEAUD je plezalski mušketir prve vrste, po poklicu univerzitetni profesor prava, planinski pisatelj, ki je dobil zdaj še specialno dolžnost v ministrstvu za mladino in šport, ki mu pod de Gaulleom že ves čas stoji na čelu Maurice Herzog, himalajec z Annapurne.

SLOVAŠKI ALPINISTI, povečini doma iz Bratislave nedaleč od cesarskega Dunaja, iščejo tesne stike z avstrijskim ekskluzivnim alpinističnim klubom ÖAC (Osterr. Alpenclub). Član ÖAC je bil Stanislav Lednár, ki ga je ubilo kamenje v severni steni Matterhorna marca 1967, v članstvo je bil sprejet Ivan Klvanek. Ker so pogoji za sprejem »visoki«, je članstvo v ÖAC priznanje. Članica ÖAC je bila naša plezalka Mira Marko Debelakova. Po vojni se nobeden od naših plezalcev, vsaj kolikor je znano, ni potegoval za sprejem v ÖAC ali v kak drug ekskluzivni plezalski klub. V vodstvu ÖAC je še vedno tudi dr. Paul Kaltenegger in sicer kot pravni svetovalec. Klub je v l. 1967 nastopil 89. leto obstoja.